

ABD'deki Çin Diasporasının Oluşumuna Giden Yol

The Way to the Formation of the Chinese Diaspora in the USA

Neslihan TOPCU*

Öz

Diaspora kavramını bir anavatanı olan ve anavatanından çeşitli sebeplerden dolayı çeşitli yerlere dağılan ama anavatanıyla da bağlantılarını sürdüren topluluklar olarak tanımlamak mümkündür. Bu çalışma kapsamında ABD'de bulunan Çin diasporasının oluşum sürecinin nasıl gerçekleştiği ele alınmaktadır. Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde Çin diasporasının ABD'de oluşum sürecinin tarihi anlatılmaktadır. İkinci bölümde ABD'deki Çin diasporasının niteliği ve bu niteliğin zaman içinde nasıl değişimlere uğradığı incelenmektedir. Üçüncü bölümde Çin diasporası ve Çin ana kıtası arasında nasıl bir örgütlenmenin mevcut olduğu üzerinde durulmaktadır. Son olarak ise sonuç kısmında üç başlık altında anlatılanların genel bir değerlendirilmesi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Çin diasporası, ABD.

Abstract

Diaspora can be defined as the communities that have a homeland and leave from their homeland to various places for various reasons, but maintain their connections with their homeland. This paper is discussed how the formation process of the Chinese diaspora in the USA took place. The paper consists of three parts. In the first part, the history of the formation process of the Chinese diaspora in the USA is explained. The second part examines the nature of the Chinese diaspora in the USA and how this quality has changed over time. The third part focuses on what kind of organizations exist between the Chinese diaspora and mainland China. Finally, in the conclusion part, a general evaluation of what is explained under three headings is presented.

Keywords: China, Chinese diaspora, USA.

Giriş

Diaspora kelimesinin kökenlerini Antik Yunanlılara kadar götürmek mümkündür. Yunancadaki "diaspeiro" fiilinden üretilmiş olan kavram; dağılma, saçılma ve kopma anlamlarına gelmektedir. Diaspora her ne kadar Yunancadan gelmiş olsa da kullanımının yaygınlaşmasında Yahudiler rol oynamaktadır. M.Ö. 587 yılında Kudüs'ün yıkılmasının ardından Babil'e esir olarak götürülen Yahudilerin tarihsel dağılma durumunu ya da insan eliyle oluşturulmuş herhangi bir başka durumu tanımlamak için diaspora kavramı kullanılmıştır. Dünya üzerinde çeşitli yerlere dağılmış olan Yahudileri tanımlamak için seçilen diaspora kelimesi, günümüzde belli bir topluma yönelik kullanımından çıkmış ve ulusal hudutlar dışında bulunan her nüfus parçasını tarif edecek kadar esnek bir hale bürünmüştür. (Dufoix, 2011, 8-17) Çin anakarası dışında yaşayan tüm Çinlilerin birer diaspora olarak görülmesi bu duruma örnek verilebilir. Kavramın sınırlarının bu kadar genişlemesi ise neyin diaspora olup olmadığı noktasında kargaşaya sebep olmuştur. Bu bağlamda Yahudi diasporasını 'ideal tip' kabul ederek diasporanın beş özelliğini tanımlamak mümkündür. Bunlar; kültürel travma, diaspora üyelerinin iki ya da daha fazla ülkeye saçılması, anayurtta sahiplik hissi, etnik bir millet hissi ve güçlü bir örgütlenmedir. (Yapıcı, 2016: 326).

Günümüzde gelişen teknoloji ile diaspora ve anavatan arasındaki iletişimin sağlanması kolaylaşmaktadır. Böylelikle diasporanın etkinliği ve geçmişe nazaran popülerliği daha da artmaktadır. Son yıllarda diasporaya yönelik çalışmalar akademide çoğalmaya başlamıştır. Bu çalışmalar arasında diaspora kavramının tarihçesi (Yaldız, 2013; Yapıcı, 2016; Kaplan, 2019) çeşitli diaspora incelemeleri (Yaldız, 2014, Sadigli, 2019; Ragab ve Koch, 2019) ve diasporanın etkisinin gözlemlendiği alanların analizi (Arslan, 2016; Nkongho, 2019; Xue vd., 2019) genellikle yer almaktadır.

Bu çalışma kapsamında ise ABD'de bulunan Çin diasporasının oluşum sürecinin nasıl gerçekleştiği incelenmektedir. Çin diasporası dünyanın pek çok yerine saçılmış bir durumdadır.

* Uzman, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD. neslihan.topcu@outlook.com

Çin diasporasının göç ettiği ülkeler arasında Asya - Pasifik ülkeleri ilk sırada gelmektedir. Kuzey Kore, Endonezya, Filipinler, Vietnam bunlardan bir kaçıdır (Textor, 2020). Bu çalışmada ise farklı olarak Çin'e komşu ülkeler dışında Çin diasporasının büyük bir kısmının bulunduğu ABD ev sahibi ülke olarak seçilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Çin diasporasının ABD'de oluşum sürecinin tarihi anlatılmaktadır. İkinci bölümde ABD'deki Çin diasporasının niteliği ve bu niteliğin zaman içinde nasıl değişimlere uğradığı incelenmektedir. Üçüncü bölümde Çin diasporası ve Çin ana kıtası arasında nasıl bir örgütlenmenin mevcut olduğu üzerinde durulmaktadır. Son olarak ise sonuç kısmında üç başlık altında anlatılanların genel bir değerlendirilmesi sunulmaktadır.

ABD'deki Çin Diasporasının Tarihi

Tarih boyunca belli sebeplerden dolayı insanlar bir yerden bir yere göçmüş ve hâlen de göçmektedir. Kimi zaman doğal afetler kimi zaman savaşlar kimi zaman sosyo - ekonomik zorluklar kimi zaman eğitim sistemindeki yetersizlikler göçmenlerin buldukları yeri terk etmesinin altında yatan sebepler arasında olmuştur. Çinlilerin ABD'ye göçmesinin sebepleri içinde ise Çin'deki zayıf yönetim, kıtlık, sosyal huzursuzluk ve Çin'de köleliğin bitmesi yer almaktadır. (Asian American Asian Research Institute, 2018)

Dünya üzerinde 130 ülkeye dağılmış yaklaşık 200 milyon göçmenin bulunduğu ve bunların yaklaşık 40 milyon kadarının Çinli olduğu tahmin edilmektedir (Cultural Diplomacy, 2014). Dünya üzerinde geniş bir kitleye sahip olan Çinliler; Çin diasporası, Denizaşırı Çinliler ve Etnik Çinliler olarak adlandırılmaktadır (Asian Research Institute, 2015). Diasporalar genellikle ülkelerine en yakın ülkelere göç etmeyi tercih etmektedir. Bu durum, Çin diasporası için de aynı şekilde gerçekleşmiştir. Çin diasporasının %70'i Güneydoğu Asya'da yaşamakta ve geriye kalan kısmı ise Avrupa ülkelerinde ve ABD'de bulunmaktadır (Chareonwongsak, 2012). Çalışmanın bu bölümünde ABD'de bulunan Çin diasporasının tarihi üzerinde durulmaktadır.

Çin'den ABD'ye yönelik büyük bir göç dalgasının ortaya çıkmasında iki önemli olay kendini göstermektedir. Bunlardan biri, 1848 – 1852 yılları arasında yaşanan Kaliforniya Altına Hücum¹ olayı ve bir diğeri de 1862 – 1869 yılları arasında gerçekleşen ABD kıtalararası demiryolunun inşasıdır. Kaliforniya Altına Hücum olayı dolayısıyla 24,000 Çinli ve demiryolu nedeniyle de 12,000 Çinli ABD'ye göç etmiştir. (Asian American Asian Research Institute, 2018) Gerçekleşen bu toplu göçlerin ardından Çinliler, ABD'de hatırı sayılır bir nüfus haline gelmeye başlamıştır. ABD'ye göç eden ve ekonomik olarak kendi kendine yeten Çinliler, ABD'de yerleşik olarak kalma eğiliminde olmuş ve Çin'de yaşayan yakınlarının da ABD'ye göç etmesi için itici bir unsur haline gelmiştir. Çin'den ABD'ye yönelik göçlerin artması ise ABD hükümetinin ve halkının endişelerinin artmasına sebep olmuştur. 1880 yılında ABD'deki Hayes yönetimi, Çin göçü üzerine bir çalışma yapması için James B. Angell'i görevlendirmiştir. Angell'in çalışmaları ve müzakereler sonucunda Angell anlaşması olarak anılan ve vasıflı veya vasıfsız Çinli işçilerin göçünün askıya alınması hükümlerini içeren anlaşma ortaya çıkmıştır. Bu anlaşma, 1882 yılında Çinlileri Dışlama Yasası olarak kongre tarafından kabul edilmiş ve hayata geçirilmiştir. ABD tarihinde göçe geniş sınırlandırmalar getiren ilk yasa, 1882 yasasıdır. (Office of Historian) Dışlanabilir sınıf adlandırılmasıyla ülkeye alınmayan Çinliler ancak 20. yüzyılda bu yasaktan kurtulmuştur. 1943 yılında ABD, Çinlilerin ülkeye girişlerine izin vermiş ama sadece 105 Çinlinin alınacağını belirtmiştir. ABD'ye giriş yasağı kalkan Çinliler bu seferde

¹ Kaliforniya Altına Hücum, 1848 yılının başlarında Kaliforniya sınırlarında bulunan Sutter's Mill'de altının bulunmasının ardından tahminlere göre 300.000'den fazla insanın bölgeye hücum etmesi olayıdır (Encyclopaedia Britannica).

kota uygulaması ile karşı karşıya kalmıştır. 1965 yılında kota yükseltilmiş ve 460,000 olarak duyurulmuştur. (Sunata, 2012, s. 463-465)

1960'lı yılların başında sınır sorunu yüzünden Sovyet Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler kopmuş ve buna paralel olarak ABD ve Çin arasındaki ilişkiler yakınlaşmıştır. Bu iki devlet arasındaki iyi ilişkiler Çin diasporası üzerinde de somut olarak kendini göstermiştir. Nixon hükümeti Çin'e karşı koyduğu seyahat yasağını kaldırmıştır. (Kissinger, 2017, s. 701) Hatta Çinli Amerikalılar "model azınlık" olarak seçilmiştir (Sunata, 2012, s. 465). Mao Zedong döneminin son yıllarında ABD'nin Çin'e yönelik seyahat yasağını kaldırılmasının ardından Çin'de 1980'li yıllarda Deng Şiaoping döneminde uygulamaya konulan "Açık Kapı Politikası" ile Çin'den ABD'ye göçler daha da artmıştır (Kuehn vd., 2013, s. 7). ABD'deki Çinli nüfusu geçmişten bu yana yaklaşık 7 kat artmıştır. Meksika ve Hindistan'dan gelen göçmenlerden sonra Çin, ABD'deki üçüncü büyük diaspora grubunu oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'nün 2019 ortalarında yaptığı tahminlere göre dünya üzerindeki Çin diasporasının %27'si ABD'de yaşamaktadır. (Estrada ve Batalova, 2020)

Çin'den ABD'ye ilk toplu göçün nasıl başladığı ve ABD ile Çinli göçmenler arasında nasıl bir ilişkinin geliştiği bu bölüm altında ele alınmıştır. Bundan sonraki başlık altında ise ABD'deki Çin diasporasının niteliği ve zaman içerisinde ne gibi değişikliklere uğradığı incelenmektedir.

Çin'den ABD'ye Göçenlerin Nitelikleri

Göç olarak nüfusunu oluşturan bir ülke olan ABD, 19. yüzyılın başlarından itibaren Çin diasporasını da içinde barındırmaktadır. Geçen zaman içerisinde Çinli göçmenlerin çalışma alanlarında ve ABD'de bulunma nedenlerinde farklılıklar gözlemlenmektedir. Bunun gerekçesi olarak Çinlilerin ABD'deki yaşama entegre olması gösterilebilir. Yabancılık duygusundan kurtulan Çinliler, işsiz kalma kaygısından sıyrılıp potansiyellerini daha iyi gösterebilecekleri alanlara yönelme konusunda daha avantajlı bir durumdadır. Bu bölümde ele alınan ABD'deki Çin diasporasının nitelikleri bahsedilen durumu ortaya koymaktadır.

ABD'ye giden ilk Çinliler arasında emek işçileri yer almaktadır. Bu işçiler; tarım alanlarında, altın madenlerinde ve demiryolu inşaatlarında çalışmıştır. Mesela, Birleşik Pasifik Otoyolu'nun yapımında 10,000 işçinin 9,000'ni Çinli göçmenlerden oluşmaktadır. (Wei ve Hua, 2013, s. 45) Bunun yanı sıra ilerleyen dönemlerde kimi Çinliler, restoran ve mağaza gibi kendi iş yerlerini kurmuştur. Bu iş yerleri içinde Çin restoranları, yöresel eşyaların satıldığı dükkanlar ve benzeri şekilde Çin geleneklerini tanıtan işletmeler de bulunmaktadır. Bu işletmeler sayesinde Çin kültürü ABD'de tanıtılmaya ve tanınmaya başlanmıştır. Çin diasporası bunlarla da kalmamış ve oldukları yerlerden Chinatown olarak bilinen Çin mahalleleri oluşturmuştur. İlk Çin mahalleleri, 1900'lü yıllarda ABD şehirlerinde ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise en büyük Çin mahallesi, neredeyse 100,000 Çinli Amerikalının yaşadığı ve çalıştığı New York City'de bulunmaktadır. (PBS, 2014) Çin mahalleleri turistlerin de ilgi gösterdiği ve ziyaret ettiği mecralar arasına girmiştir. Çin kültürünün anavatan dışında yaşatılması, Çin kültürünün devamlılığını ve Çin diasporasındaki birlik bilincini göstermektedir.

1980'li yılların sonlarına doğru Çin'den göç edenler arasında emek işçilerinden ziyade öğrenciler de görünmektedir. Öğrencilerin tamamına yakını yüksek lisans ve doktora eğitim seviyesindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrenciler, değişim programlarına ve Batı burslarına olumlu yaklaşan bir nesildir. (Pieke ve Speelman, 2018) Bir ülkenin gelişiminde ve ilerlemesinde bilgi, güçlü bir yapı taşıdır. Çin hükümeti, Çinli öğrencilerin Batı'da eğitim almasını ve kazanılan bilginin Çin'de hayata geçirilmesini önemsemektedir. Özellikle Kültür

devrimi² yüzünden eğitime getirilen kısıtlamalar Çin'in bilgi ve teknoloji konusunda geride kalmasına sebebiyet vermiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bu konu üzerine eğilen Çin yönetimi, eğitim sisteminde ve araştırma altyapısında köklü değişiklikler yapmıştır. Çinli öğrencilerin dünyanın önde gelen teknoloji geliştiricisi ve ihracatçısı olan ABD başta olmak üzere yurt dışında bulunmasının önü açılmıştır. (Shenkar, 2007, s. 97) 2019 yılı itibariyle ABD'deki lise ve üniversitelerde yaklaşık 370 bin Çinli öğrenci bulunmaktadır. Mühendislik, matematik ve bilgisayar bilimleri öğrenciler tarafından revaçta olan programlar arasındadır. Çinli öğrencilerin bir bölümünün finansmanı Çin devleti tarafından sağlanmaktadır. (Statista, 2020) Çin diasporasının büyük bir kısmını teknoloji transferini sağlamak için yurtdışında bulunan Çinlilerin oluşturduğu söylenebilir (Oktay, 2017, s. 284).

Çin diasporası, ABD'de girişimcilik alanında da yer almaya hatta kendinden söz ettirmeye başlamıştır. Önceleri fakir ve eğitimsiz olarak tanımlanan Çinli göçmenler, güçlü birliktelikler sağlayarak büyük işletmeler kurmuş ve bu işletmeler, küresel ekonomide etkili bir konuma yükselmiştir. Gerald Chan, Tim Chen, Yan Huo, Alfred Lin, Ken Lin ve dahaları ABD'de ekonomi alanında etkili olan Çinli isimlerden bazılarıdır. Bunun yanı sıra An Wang, bir bilgisayar şirketi olan Wang Laboratories'i kurmuş ve manyetik çekirdek depolamayı icat etmiştir. Tony Hsieh, internet üzerinden ayakkabı satışı gerçekleştiren Zappos şirketinin başkanıdır. Charles Wang ise Computer Associates isimli yazılım şirketinin kurucusudur. (Pilon, 2019)

Son olarak ABD siyasetinin şekillenmesinde Çin diasporasının tesirini göz ardı etmemek gerekmektedir. 11 Eylül saldırısının ardından istihbarat ve siyasi alanda ABD ile Çin arasında yürütülen iş birliği ve Kuzey Kore nükleer krizinde Çin'in jeopolitik olarak öneminin artması ABD'deki Çin diasporasını lobi faaliyetlerine yöneltmiştir. Özellikle I. M. Pei ve Yo – Yo Ma tarafından kurulan Komite 100, lobicilik faaliyetlerinde etkili gruplar arasındadır. Amerikalı kural koyucular, seçimlerde avantaj elde etmek amacıyla Komite 100'e kayıt olmaya çalışmaktadır. Çinli Amerikan Seçmenlerini Bilgilendirme Kurulu ise Çinli seçmenlere yerel seçimlerde yardım etmek için kurulan bir gruptur. Bu kurul, Çinli seçmenlerin yerel seçimlere yönelik tutumlarının şekillenmesinde öne çıkmaktadır. (Zhu, 2007, s. 285)

Çin diasporası, Çin'in dünya üzerindeki hakimiyetini artırma konusunda Çin hükümeti için önemli bir araçtır. Bundan dolayı Çin hükümeti, diasporasının arkasında sağlam bir şekilde durmaktadır. Bunun en belirgin göstergesi ise hükümetin Çin diasporası için kurduğu ve desteklediği kuruluşlardır. Diğer başlık altında Çin hükümetinin Çin diasporasına yönelik attığı adımlar incelenmektedir.

Çin ve Çin Diasporası Arasındaki İlişki

Bir göçmen toplumunun diaspora olarak tanımlanmasındaki en mühim kriter, anavatan ile sağlam bir ilişkinin varlığıdır. Bu ilişki ise çeşitli kurumlar, organizasyonlar ve benzeri araçlarla sağlanabilir. Çin diasporasının ise en büyük destekçisi ve anavatan ile ilişkinin kurulmasındaki aracı mekanizma bizzat Çin hükümetidir. Çin hükümeti, Çin diasporasının ülkeye yapabileceği ekonomik, teknolojik, eğitim ve diğer alanlardaki katkıların farkındadır ve bu katkıların Çin'e gelmesi için Çin diasporasını önemsemektedir.

Ekonomi açısından her yıl yaklaşık %10 oranında büyüme yakalayan ve ülkesinin refahı adına bu büyümeyi devam ettirmesi gereken Çin devleti, Çin diasporasına özel bir ilgi göstermekte ve Doğrudan Yabancı Yatırımı (DYY) Çin'e çekmek adına büyük çaba sarf etmektedir. Bu doğrultuda Çin hükümeti, Çin diasporasına yönelik 'dışarı git ve içeriye getir' politikası uygulamaktadır (Wei ve Hua, 2013, s. 815). ABD'den Çin'e akan DYY miktarı her

² Kültür devrimi, 1966 yılında başlayıp 1976 yılında sona eren Mao Zedong'un Çin halkını "proletarya ruhu" taşıyan bir halka dönüştürme amacıyla ortaya çıkmış bir devrimdir (Sander, 1967: 276).

sene bir artış göstermektedir. 2017 yılında 31,31 milyar dolar, 2018 yılında 33,54 milyar dolar ve 2019 yılında 37,69 milyar dolar ABD'deki Çinli şirketlerden Çin'e yatırım yapılmıştır (Rudden, 2020). DYY, Çin'in Gayri Safi Milli Hasılasında (GSMH) önemli bir yer kaplamaktadır. Ancak 2018 yılında ABD ve Çin arasında başlayan ticaret savaşları, Çin'e gelen yabancı yatırıma etki etmiştir. 2010 yılında Çin'in GSMH'sinde %4 oranında yer alan DYY, 2020 yılında %1 oranında yer almaktadır. (Trading Economics, 2020) ABD ve Çin arasındaki ikili ilişkilerin gidişatı, diasporanın anavatanına katkıları üzerinde de kendini göstermektedir.

Çin diasporası, Çin'de bulunan Sivil Toplum Kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Bu kuruluşları; Çin Diasporalarıyla Çin Federasyonu, Çin Diasporası Değişim Derneği, Denizaşırı Çinliler için Gönüllüler Derneği, Denizaşırı Çinliler için Çin Ulusal Derneği, Denizaşırı Çin İşleri Ofisi, Denizaşırı Çin Federasyonu, Halk Kongresi, Denizaşırı Çin Komisyonu olarak sıralanmaktadır. Bu kuruluşlardan ayrı olarak Çin Diasporası İşleri Komitesi, Çin parlamentosunun ve Devlet Konseyi Çin Diasporası İşleri Ofisi, Çin konseyinin altında faaliyetlerini sürdürmektedir. (Brault,2018) Son olarak elçilikler ve konsolosluklar, Çin diasporası ve Çin devleti arasında iletişimin sağlandığı en önemli mekanlardır.

Konfüçyüs Enstitüsü, Çin dilini öğretmek ve Çin kültürünü yaymak için kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Dünya üzerinde 480 Konfüçyüs Enstitüsü'nden 75 tanesi ABD'de bulunmaktadır. (UCLA Confucius Institute, 2020 ve U.S. Department of State, 2020) Çin hükümetinin ve Çin Komünist Partisi ideolojisinin Konfüçyüs Enstitülerinin plan ve programları üzerindeki etkisi söz konusudur. Bu konu hakkında Politbüro Daimî Komite ideoloğu Li Changchun "Konfüçyüs Enstitüleri, Çin'in denizaşırı propaganda düzeninin önemli bir parçasıdır" şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. (U.S. Department of State, 2020) Konfüçyüs Enstitüleri, Çin diasporasına kültürel bağlarını hatırlatmak ve devam ettirmek ayrıca Çinli olmayanları da Çin kültürü hakkında bilgilendirmek açısından etkilidir.

Sonuç

Bir toplumun diaspora olarak tanımlanması için anavatan, ev sahibi ülke ve anavatan ile diaspora arasında örgütlü bir ilişkinin olması gerekmektedir. Eğer bu üçgen sağlanıyorsa diasporanın varlığından söz etmek mümkündür. 1940 yılı itibariyle araştırmacılar, diaspora topluluğu olarak Çin diasporasını kabul etmeye başlamıştır (Dufoix, 2011, 29). ABD'deki Çin diasporası özelinde Çin diasporasının zaman içerisinde kendini geliştirdiği söylenebilir. Dün emek işçisi olarak ABD'ye gelenler, bugün çeşitli mecralarda başarıları ile anılmaktadır. Bu başarının arkasında Çin devletinin diasporaya verdiği katkının da payı olduğu muhtemeldir. Yükselen Çin diasporası, Çin için bir 'güç enstrümanı' geri kalan ülkeler için ise bir 'Çin tehdidi' olarak dünya sahnesinde yerini almaktadır.

Kaynakça

- Academy for Cultural Diplomacy. (2014). *Chinese diaspora*. [http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?chinesediaspora#:~:text=According%20to%20the%20IMO%2C%20there,are%20scattered%20across%20130%20countries](http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?chinesediaspora#:~:text=According%20to%20the%20IMO%2C%20there,are%20scattered%20across%20130%20countries.). (E.T: 6 Ekim 2020).
- Arslan, N., (2016). *Beşin göçü ve kalkınma: Türkiye'nin kalkınmasında Türk bilim diaspora ağlarının rolü*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asian American Asian Research Institute. *Is there a Chinese diaspora*, <http://aaari.info/notes/09-04-10Shih.pdf> (E.T: 16 Şubat 2018).
- Asian Research Institute. (2015). *Chinese diaspora studies in the age of global modernity*, http://www.ari.nus.edu.sg/upload/events-pdf/20151119_ChineseDiaspora_CW.pdf (E.T: 16 Şubat 2018).
- Brault, O., *The Chinese diaspora: China's instrument of power*, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1019223.pdf> (E.T: 16 Şubat 2018).

- Chareonwongsak K. *The global Chinese diaspora – creating wealth, contributing to national development*, http://www.asli.com.my/files/editor_files/files/Media%20Releases/20121128_Full%20paper_Dr%20Kriengsak%20Chareonwongsak.pdf (E.T: 16 Şubat 2018).
- Dufoix, S., (2011). *Diasporalar*. İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Encyclopaedia Britannica. *California gold rush*, <https://www.britannica.com/topic/California-Gold-Rush> (E.T: 9 Ekim 2020).
- Estrada, C. E. ve Batalova, J., (2020). *Chinese immigrants in the United States*, <https://www.migrationpolicy.org/article/chinese-immigrants-united-states-2018?gclid=EAIAIQobChMIwNHwvuyk7AIV1-> (E.T: 9 Ekim 2020).
- Kissinger, H., (2017). *Diplomasi*. (16.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kuehn J., Louie K. ve Pomfret D. M. (2013). China rising: a view and reviews of China's diasporas since the 1980s. *Diasporic Chineseness After the Rise of China: Communities and Cultural*. (Eds. Julia Kuehn, Kam Louie, David M. Pomfret). Toronto: UBC Press.
- Nkongho, K. J., (2019). *The role of the diaspora in socio-economic development of Cameroon*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Office of Historian. (2020). *Chinese immigration and the Chinese exclusion acts*, <https://history.state.gov/milestones/1866-1898/chinese-immigration>(E.T: 9 Ekim 2020).
- Oktay, F., (2016). *Çin yeni büyük güç ve değişen dünya dengeleri*. İstanbul: Türkiye Kültür İş Bankası Yayınları.
- PBS., (2014). *Chinese immigration*, <https://www.pbs.org/opb/historydetectives/feature/chi> (E.T: 6 Ekim 2020).
- Pieke, F. N. ve Speelman, T., (2018). *Chinese investment strategies and migration: does diaspora matter*, http://cadmus.eui.eu/handle/1814/29456_ (E.T: 16 Şubat 2018)
- Pilon, A., (2019). *20 Famous Asian Americans who have changed the world of business*, <https://smallbiztrends.com/2019/07/famous-asian-americans.html> (E.T: 8 Ekim 2020).
- Ragab, J. N. ve Koch, K., (2019). The Palestinian diaspora in German. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics & Culture*. 24 (3/4), ss. 144 – 154.
- Rudden, J., (2020). *Foreign direct investment (FDI) from China in the U.S. 2000 – 2019*, <https://www.statista.com/statistics/188935/foreign-direct-investment-from-china-in-the-united-states/> (E.T: 9 Ekim 2020).
- Sadigli, A., (2019). *Rusya'daki Azerbaycan diasporası ve Azerbaycan-Rusya ilişkilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sander, O., (1966). Çin Halk Cumhuriyeti'nde büyük proleter kültürel ihtilal. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 21 (4), 275 – 297.
- Shenkar, O., (2005). *Çin yüzyılı*. İstanbul. Truva Yayınları.
- Statista., (2020). *Number of college and university students from China in the United States from academic year 2008/09 to 2018/19*, <https://www.statista.com/statistics/372900/number-of-chinese-stud> (E.T: 9 Ekim 2020).
- Sunata, U., (2012). Diasporik kimliğiniz, lütfeni: ABD'deki Çin diasporası. *Küreselleşme Çağında Göç*. (Der. S. Gülfer Ihlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Textor, C., (2020). *Number of immigrants living in China in 2017*, <https://www.statista.com/statistics/901267/number-of-immigrants-living-in-china-by-country-of-origin/> (E.T: 6 Ekim 2020).
- Trading Economics. (2020). *China – foreign direct investment, net inflows (% of GDP)*, <https://tradingeconomics.com/china/foreign-direct-investment-net-inflows-percent-of-gdp-wb-data.html#:~:text=Foreign%20direct%20> (E.T: 9 Ekim 2020).

- U.S. Department of State. (2020). *Confucius institute U.S. center designation as a foreign mission*, <https://www.state.gov/confucius-institute-u-s-center-designation-as-a-foreign-mission/#:~:text=There%20are%20currently%2075%20Confucius,based%20on%20K%2D12%20campuses.> (E.T: 9 Ekim 2020).
- UCLA Confucius Institute. (2020). *Confucius institutes worldwide*, <https://www.confucius.ucla.edu/about-us/confucius-institutes-worldwide/#:~:text=Currently%20there%20are%20over%20480,%2C%20Stanford%20University%20and%20UCLA.> (E.T: 9 Ekim 2020).
- Wei, L. ve Hua Z., (2013). Diaspora: multilingual and intercultural communication across time and space. *AILA Reviews*, 26, ss. 42 – 56.
- Xue, M., Yuan, X., Lee, H. ve Ross, K., (2019). Sensing the Chinese diaspora: how mobile apps can provide insights into global migration flows. *International Conference on Data Mining Workshops (ICDMW)*. ss. 603 – 608
- Yaldız, F., (2013). Diaspora kavramı: tarihçe, gelişme ve tartışmalar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), ss. 289 – 318.
- Yaldız, F., (2014). Diaspora kavramı bağlamında On İki Ada Türk toplumu. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5 (2). ss. 43 – 64.
- Kaplan, A. D. Y., (2019). *Diasporada kimlik inşası ve aidiyet sorunsalı: kavramsal analiz*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, U., (2016). Yahudi diaspora çalışmalarında bir ideal tip olarak kalmalı mı?. *Alternatif Politika*, 8 (2), ss. 322 – 346.
- Zhu, Z., (2007). Two diasporas: overseas Chinese and non-resident Indians in their homelands political economy. *Journal of Chinese Political Science*, 12 (3), ss. 281 – 296.